

КОЛЕКЦІЯ І.Я. АКІНФІЄВА В НАУКОВОМУ ГЕРБАРІЇ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Б. Барановський¹, О. Лісовець²

¹Науково-дослідний інститут біології Дніпровського національного
університету імені Олеса Гончара
просп. Гагаріна, 72, Дніпро 49010, Україна

²Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара
просп. Гагаріна, 72, Дніпро 49010, Україна
e-mail: lisovetselena@gmail.com

Дослідження флори степової зони України здійснювали відомі ботаніки зі середини XIX ст. Одним із тих, хто найбільш ретельно вивчав флору степової зони, був відомий катеринославський ботанік Іван Якович Акінфієв. Основна частка гербарних зборів І.Я. Акінфієва зберігається у гербарії Дніпровського національного університету (DSU). «Полный гербарий Екатеринославской флоры» експонувався на художньо-промисловій виставці у Нижньому Новгороді в 1896 р., за який І.Я. Акінфієву було присуджено орден св. Анни II ступеня. А у 1900 р. ця гербарна колекція на Всесвітній виставці у Парижі отримала Велику срібну медаль.

Картотека наукового гербарію І.Я. Акінфієва налічує 2000 описових одиниць. Найбільшу кількість гербарних зразків було зібрано в 1881–1883 рр. (близько 450 одиниць), а також у 1904 та 1912 рр. (більш ніж по 100 одиниць). У географічному аспекті – більшість гербарних зразків (1154) походять з м. Катеринослава. Багато зборів з Новомосковського та Павлоградського повітів, о. Хортиці, м. Александровська, м. Маріуполя та ін. І.Я. Акінфієв проводив флористичні дослідження на Кавказі (Акінфієв стоїть в одному ряду з відомими дослідниками флори Кавказу), матеріали яких також наявні у гербарному фонді DSU.

Ключові слова: флора, ботанік, гербарна колекція, І.Я. Акінфієв, DSU

Дослідження флори степової зони України здійснювали відомі ботаніки зі середини XIX ст. Одним із тих, хто найбільш ретельно вивчав флору степової зони, був відомий катеринославський ботанік Іван Якович Акінфієв [8].

Гербарій І.Я. Акінфієва започаткував створення наукового гербарію Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара (DSU) [13].

Картотека гербарію І.Я. Акінфієва у колекціях наукового гербарію Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара (DSU) налічує 2000 описових одиниць. Встановлено, що найбільшу кількість гербарних зразків було зібрано в 1881–1883 рр. (близько 450 одиниць), а також у 1904 та 1912 рр. (більш ніж по 100 одиниць). Гербарний матеріал охоплює не менше 402 родів і 1065 видів і підвидів. У географічному аспекті більшість гербарних зразків (1154) походять з м. Катеринослава. Багато зборів з Новомосковського та Павлоградського повітів, о. Хортиці, м. Александровська, м. Маріуполя, м. Ялти, м. Севастополя та ін.

«Полный гербарий Екатеринославской флоры» експонувався на виставці у Нижньому Новгороді в 1896 р. За цей гербарій І.Я. Акінфієву було присуджено орден св. Анни II ступеня. А у 1900 р. ця гербарна колекція з додатком друкованих робіт була представлена на Всесвітній виставці у Парижі, де отримала Велику срібну медаль [14].

Раритетні види гербарію Акінфієва, які тепер не реєструються на Дніпропетровщині			
№	Українська назва виду	Латинська назва виду	Категорії Червоної книги України
	Родина Хвощові	Родина Equisetaceae	
1	Хвощ болотний	<i>Equisetum palustre</i> L.	
	Родина Цибулеві	Родина Alliaceae	
2	Цибуля вологиста	<i>Allium paniculatum</i> L.	
	Родина Амарилісові	Родина Amaryllidaceae	
3	Підсніжник білосніжний	<i>Galanthus nivalis</i> L.	Не оцінений
	Родина Конвалієві	Родина Convallariaceae	
4	Веснівка дволиста	<i>Majanthemum bifolium</i> (L.) F. W. Schmidt	
5	Купина широколиста	<i>Polygonatum hirtum</i> (Bocx ex Poir.) Pursh	
	Родина Осокові	Родина Cyperaceae	
6	Осока кореневищна	<i>Carex rhizina</i> Blytt ex Lindbl.	
	Родина Ситникові	Родина Juncaceae	
7	Ожика багатоквіткова	<i>Luzula multiflora</i> (Ehrh.) Lej.	
	Родина Лілійні	Родина Liliaceae	
8	Рябчик шаховий	<i>Fritillaria meleagris</i> L.	Вразливий
	Родина Злакові	Родина Poaceae	
9	Щучник дернистий	<i>Deschampsia cespitosa</i> (L.) P.Beauv.	
	Родина Айстрові	Родина Asteraceae	
10	Осот прибережний	<i>Cirsium rivulare</i> (Jacq.) All.	
11	Кремена гібридна	<i>Petasites hybridus</i> (L.) P.Gaerth., B. May et Schreb.	
12	Жовтозілля болотне	<i>Senecio paludosus</i> L.	
	Родина Шорстколисті	Родина Boraginaceae	
13	Громовик напівкрасильний	<i>Onosma subinctoria</i> Klokov	
	Родина Гвоздичні	Родина Caryophyllaceae	
14	Гвоздика краплиста	<i>Dianthus guttatus</i> M. Bieb.	
15	Росичка круглолиста	<i>Drosera rotundifolia</i> L.	
	Родина Вересові	Родина Ericaceae	
16	Чорниця	<i>Vaccinium myrillus</i> L.	
17	Брусниця	<i>Vaccinium vitis-idaea</i> L.	
	Родина Бобові	Родина Fabaceae (Leguminosae)	
18	Козлятник лікарський	<i>Galega officinalis</i> L.	
19	Чина чорна	<i>Lathyrus niger</i> (L.) Bernh.	
	Родина Водянососонкові	Родина Hippuridaceae	
20	Водяна сосонка	<i>Hippuris vulgaris</i> L.	
	Родина Бобівникові	Родина Menyanthaceae	
21	Бобівник трилистий	<i>Menyanthes trifoliata</i> L.	
	Родина Первоцвіті	Родина Primulaceae	
22	Первоцвіт весняний	<i>Primula veris</i> L.	
	Родина Жовтецеві	Родина Ranunculaceae	
23	Сон широколистий	<i>Pulsatilla patens</i> (L.) Mill.	Не оцінений
23	Жовтець кашубський	<i>Ranunculus cassubicus</i> L.	
	Родина Розові	Родина Rosaceae	
25	Гравілат алепський	<i>Geum aleppicum</i> Jacq.	
	Родина Ранникові	Родина Scrophulariaceae	
26	Ранник тіньовий	<i>Scrophularia umbrosa</i> Dumort.	

Примітка: Латинські назви видів подано за прийнятою в Україні номенклатурою [18].

Ця колекція відображає флористичне різноманіття території Північного Степу України. Вона стала основою для монографії Акінфієва «Растительность Екатеринослава в конце первого столетия его существования» [1], в якій він представив характеристику флори (937 видів) міста Катеринослава і навколишньої території, а також низки статей, у

яких доповнює списки флори [2-7]. На її основі В. Сидоров підготував узагальнене видання «Материалы для изучения Екатеринославской флоры» [15].

Дослідження флори та збір гербарних зразків І.Я. Акінфієв проводив разом зі своїми учнями: Ф.М. Олексієнко [12] та О.А. Гроссгеймом [9, 10, 11]. Персональна колекція Гроссгейма також зберігається у Гербарії Дніпропетровського університету DSU. У подальшому І.Я. Акінфієв та його учні Ф.М. Олексієнко і О.А. Гроссгейм проводили флористичні дослідження на Кавказі та продовжували їх на території степової зони.

Гербарні колекції І.Я. Акінфієва були використані для видання В. В. Тарасовим «Флори Дніпропетровської та Запорізької областей» [16], Б.О. Барановським і В.В. Тарасовим – під час роботи над другою в Україні повноформатною обласною Червоною книгою (Дніпропетровської області) [17]. Низка видів, знайдених Акінфієвим (особливо видів з північними ареалами) у наш час на території Північного Степового Придніпров'я, не реєструються (див. таблицю).

У наш час аналіз гербарію Акінфієва дає дослідникам змогу проводити порівняльну характеристику флори окремих ландшафтів і біотопів. Гербарна колекція І.Я. Акінфієва потребує подальшого опрацювання: монтування, профілактичних робіт у боротьбі зі шкідниками, складання більш повного електронного каталогу та підготовки документації для надання цій гербарній колекції статусу Національного надбання України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Акинфиев И.Я.* Растительность Екатеринослава в конце первого столетия его существования. Екатеринослав, 1889. 238 с.
2. *Акинфиев И.Я.* Предварительный отчёт о ботанических исследованиях Верхнеднепровскаго уезда Екатеринославской губернии в 1894 X. // Труды общ. испытателей природы при Харьк. ун-те. 1894а. Т. 28. С. 265–278.
3. *Акинфиев И.Я.* Обзор древесной растительности Екатеринославской губернии. Екатеринослав, 1894б. 238 с.
4. *Акинфиев И.Я.* Ботанические исследования Новомосковского уезда Екатеринославской губ. // Материалы к познанию фауны и флоры Российской импер., изд. Московским о-вом испыт. прир. Отдел ботаники. 1896. Вып. 3. С. 1–24.
5. *Акинфиев И.Я.* Леса. Деревья и кустарники южно-русский степей. Биологические сведения. Екатеринослав, 1903. 62 с.
6. *Акинфиев И.Я.* О флоре Екатеринославской губернии // Сб. Научн. общ. по изуч. Екатериносл. края. Екатеринослав, 1905. С. 139–204.
7. *Акинфиев И.Я.* Ботанический очерк Новомосковского уезда // Материалы по оценке земель Екатеринославской губернии. Екатеринослав, 1908. С. 1–15.
8. *Барановський Б.О.* Акінфієв І.Я. – один із засновників флористичних досліджень степової зони України // Внесок натуралістів-аматорів у вивчення біологічного різноманіття: матеріали міжнар. наук. конф. (Берегово, 2015). Берегово, 2015. С. 127–131.
9. *Гроссгейм А.А.* Заметки о более редких и новых для флоры окрестностей г. Екатеринослава видах // Протоколы в «Трудах общ-ва исп. природы Харьк. ун-та». 1913. Т. XLVI, № 2. С. 11–18.
10. *Гроссгейм А.А.* Вторая заметка о более редких и новых видах Екатеринославской флоры // Труды общ. исп. природы Харьк. ун-та. 1918. Т. 49. С. 1–13.
11. *Гроссгейм А.А.* Некоторые данные о растительности ныне затопленных песчаных островов Днепра близ Днепропетровска // Сб. работ биол. фак-та Днепропетр. ун-та. Днепропетровск, 1948. С. 3–32.

12. Кармизова Л.О. Від аматора до фахівця. Роль Ф.М. Олексієнко у дослідженні флори Катеринославщини // Внесок натуралістів-аматорів у вивчення біологічного різноманіття: матеріали міжнар. наук. конф. (Берегово, 2015). Берегово, 2015. С. 338–343.
13. Лісовець О.І., Тарасов В.В. Гербарій Дніпропетровського національного університету // Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum / ред.-укл. к.б.н. Н.М. Шиян. К.: АльтерПрес, 2011. С. 66–70.
14. Савчук В.С. Иван Яковлевич Акинфиев, 1851–1919 / ред. Г.П. Матвиевская. М.: Наука, 1996. 110 с.
15. Сидоров В. Материалы для изучения Екатеринославской флоры (Beitrag zur Kenntniss der Flora des Jekaterinoslawischen Gouvernements) // Ботанические записки (Scripta botan.). СПб., 1897. Вып. 14. С. 1–124.
16. Тарасов В.В. Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Дніпропетровськ: Ліра, 2012. 296 с.
17. Червона книга Дніпропетровської області (Рослинний світ) / автори-укладачі: Барановський Б.О., Тарасов В.В.; під ред. А.П. Травлєєва. Дніпропетровськ: Баланс-Клуб, 2010. 500 с.
18. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine. Nomenclatural checklist. Kyiv, 1999. 346 с.

**COLLECTION OF I. J. AKINFIEV IN THE SCIENTIFIC HERBARIES
OF THE OLES HONCHAR DNIPRO NATIONAL UNIVERSITY**

B. Baranovsky¹, O. Lisovets²

¹*Biology Research Institute of Oles Honchar Dnipro National University*

72, Gagarin ave., Dnipro 49010, Ukraine

²*Oles Honchar Dnipro National University*

72, Gagarin ave., Dnipro 49010, Ukraine

e-mail: lisovetselena@gmail.com

The research of the flora of the steppe zone of Ukraine was carried out by well-known botanists from the middle of the 19th century. One of the most careful researcher of flora of the steppe zone was the famous Yekaterinoslav botanist Ivan Yakovlevich Akinfiyev. The main part of I.Ya. Akinfiyev's herbarium collection is stored in the herbarium of the Dnipro National University (DSU). The «Full herbarium of Ekaterinoslav's flora» was exhibited at the art-industrial exhibition in Nizhny Novgorod in 1896, for which I.Ya. Akinfiyev was awarded the Order of St. Anna II degree. And in 1900, this herbarium collection at the World Exposition in Paris received the Great Silver Medal.

Card index of the scientific I.Ya. Akinfiyev's herbarium has 2000 descriptive units. The largest number of herbarium specimens was collected in 1881–1883 (about 450 units), as well as in 1904 and 1912 (for more than 100 units). Geographically, the majority of herbarium specimens (1154) originate from the city of Yekaterinoslav. A lot of was gathered in from Novomoskovsk and Pavlograd districts, Khortytsya Island, cities Aleksandrovsk, Mariupol. I. A. Akinfiyev carried out floristic research in the Caucasus (he is in line with well-known researchers of the Caucasian flora), the materials of which are also available in the DSU Herbarium.

Keywords: flora, botanist, herbarium collection, I.Ya. Akinfiyev, DSU